

راههای تقویت امید به آینده از منظر قرآن و روایات

رضان حسن زاده (PhD)^{۱*}، حمید محمد قاسمی (PhD)^۲، بهروز یداله پور (PhD)^۳، خدیجه رودباری شهیمیری (MA)^۴

۱- گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

۲- گروه علوم قرآنی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

۳- گروه معارف، دانشگاه علوم پزشکی بابل

۴- آموزش و پرورش ساری

دریافت: ۹۱/۶/۲۹، اصلاح: ۹۱/۸/۱۷، پذیرش: ۹۱/۹/۱

خلاصه

سابقه و هدف: امید یک حالت روحی و روانی و برانگیزاننده انسان به کار و فعالیت است. هدف از انجام این پژوهش بررسی راههای تقویت امید به آینده از منظر قرآن و روایات است.

روش کار: این مطالعه مقطعی بر روی ۵۱۳ نفر از دانش آموزان متوسطه شهرستان ساری انجام شد. با استفاده از پرسش نامه ای محقق ساخته با سوالات بسته، عوامل تاثیر گذار در راه یابی و تقویت امید به آینده مورد ارزیابی قرار گرفت.

یافته ها: نتایج نشان داد ۷۶٪ از دانش آموزان معتقدند خانواده در تقویت امید به آینده در دانش آموزان تاثیر زیاد و خیلی زیاد دارد. ۷۲/۸٪ از دانش آموزان معتقدند که اعتقادات فردی در تقویت امید به آینده در دانش آموزان تاثیر زیاد و خیلی زیاد دارد و ۵۸/۲٪ از دانش آموزان معتقدند مدرسه در تقویت امید به آینده تاثیر زیاد و خیلی زیاد دارد. ۵۱/۵٪ از دانش آموزان معتقدند عوامل اجتماعی در تقویت امید به آینده در دانش آموزان تاثیر زیاد و خیلی زیاد دارد.

نتیجه گیری: نتایج مطالعه نشان داد که خانواده، اعتقادات فردی و برخی از عوامل اجتماعی و محیط زندگی در تقویت امید به آینده نقش دارند.

واژه های کلیدی: امید به آینده، خانواده، اعتقادات، مدرسه، اجتماع.

مقدمه

مسئله امید در فرهنگ اسلامی مطرح شده است، قرآن کریم نیز انسان را تشویق و ترغیب به کارهای شایسته می کند، چنانچه می فرماید: «مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» (۱). «کسی که به دیدار خداوند امید دارد [بداند که] اجل [او از سوی] خدا آمدنی است و اوست شنوای دانا» امیدواران به لقاء الهی که همه مؤمنان هستند باید بدانند که ملاقات با خداوند، وعده ای حتمی و قطعی از طرف پروردگار است. مرگ نیز پلی است که باید برای آن آمادگی داشت (۱). امید مفهومی است که همیشه آدمی با آن می زیست و فقط با مرگ می شود گفت که انسان امید به آینده ندارد. هیچ انسانی در هیچ زمانی از ادوار تاریخ، فاقد امید و آرزو نبوده است. با وجود امید و آرزو است که زندگی معنا می گیرد، کار و تلاش و فعالیت و کوشش رونق می گیرد و جامعه انسانی از رکود و رخوت خارج شده و پویا و با نشاط در مسیر تعالی و پیشرفت حرکت کرده و کدورت و ماتم و غم را از صحنه اجتماع دور می کند. امید یک حالت روحی و روانی و بر انگیزاننده انسان به کار و فعالیت است. به طور طبیعی انگیزه بشر در کارهای اختیاری امید به نفع یا ترس از زیان است. در واقع، خوف و رجا به منزله

نیروی اجرائی برای حرکت بوده و عامل مستقیم تلاشها و رفتارهای انسانی است (۲). بنابراین لازم است امیدواران به تلاش و فعالیت روی آورند تا با سربلندی به لقای پروردگارشان برسند. انسان امیدوار به جهان و آینده آن خوش بین است و آینده جهان را از آن حق و حقیقت دانسته و تخیل و طراحی برای آینده برای انسان خصوصاً نوجوانان و جوانان حائز اهمیت است، نوجوانان و جوانان با توجه به اینکه آینده سازان و جامعه سازان هر ملتی می باشند طبقه ای از جامعه هستند که در آینده ای نزدیک تقریباً تمامی مراکز علمی و مدیریتی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی جامعه را تحت پوشش خویش قرار خواهند داد. بنابراین توجه به این قشر و بررسی مشکلات انسان خصوصاً در زمینه امیدوار بودنشان به آینده اگر به درستی صورت گیرد، می توانیم در انتظار فردایی بهتر و روشن تر و جامعه ای سالم تر در تمامی زمینه های سیاسی، فرهنگی و... باشیم امید را می توان آموخت زیرا بنای این حالت نگرشی است که روانشناسان آن را «خود باوری» می نامند یعنی این باور که فرد بر وقایع زندگی خود تسلط دارد و می تواند با چالش هایی که پیش می آید روبرو شود. بنابر عقیده فورمن و آهولا هنگامی که به مردم آموزش

* مسئول مقاله:

دانشجویانی که استعداد ذهنی مشابهی دارند، از نظر پیشرفت های تحصیلی، با هم مقایسه می شوند، چیزی که آنها را متمایز می کند، امید است.» امید، منشا تمام تفاوت ها، می باشد، زیرا افراد از نظر امیدوار بودن با یکدیگر متفاوتند. افرادی که امید زیاد دارند ویژگی های معین مشترکی از جمله، توانایی برانگیختن خود، احساس کاردانی کافی برای یافتن راه های دست یابی و انعطاف پذیری لازم برای یافتن راه های مختلف جهت دست یابی به اهداف شان دارند (۳).

محققین معتقدند «تنها گنجی که ارزش جست و جو کردن دارد هدف است» (۸). در مقابل امید، ناامیدی قرار دارد که زبان های فراوانی برای فرد و جامعه به دنبال دارد. کسی که به علل گوناگونی همچون تبلیغات دشمن و عجز بودن و فقدان آینده نگری، احساس ناتوانی، احساس خود کم بینی و مشکلات جسمی به زندگی در این دنیا امید ندارد و کسی که از آموزش پروردگار پس از مردن نا امید است؛ برنامه ای نیز برای بهره مندی از آن ندارد، زندگی را هیچ و پوچ می داند - او از هم اکنون ناراحت است که چه پیش خواهد آمد و چه سرنوشتی در انتظار اوست. از این رو به هیچ کار مهمی دست نمی زند و هیچ اقدام مثبتی انجام نمی دهد و چون امیدی به آینده ندارد، مرتکب جنایات بزرگ و خطرناک می شود. اصلی ترین و بارزترین نشانه افسردگی نوعی احساس ذهنی غم و اندوه و احساس بدبینی و ناامیدی، احساس تنهایی و بی تفاوتی و عدم علاقه به ادامه فعالیت های مؤثر اجتماعی می باشد (۹). فرد افسرده نسبت به آینده بدبین و ناامید بوده و بوی بهبودی از اوضاع جهان احساس نمی کند. فرد نومید احساساتی همچون هوازدگی، غم زدگی و بی روحی دارد که این امر منجر به سرخوردگی بیشتر او می شود (۱۰).

ناامیدی از مشکلات مهمی است که با قرار گرفتن بر سر راه تعلیم و تربیت کابوس وحشتناکی از احساس گناه بر اثر اعمال پیشین را در اذهان می پروراند و دانش آموزان باید به عنوان قشری که سرنوشت ساز آینده کشور هستند مدنظر سیاست گزاران و برنامه ریزان کشور قرار بگیرند. نداشتن ایمان قلبی، ناکامی های تحصیلی، شکست های آموزشی از جمله عواملی هستند که باعث می شود نوجوان در خود احساس ناامیدی کند. مربیان تعلیم و تربیت در مدارس خصوصاً در دوره متوسطه به دلیل مرحله حساس، باید بیاموزانند که دست یافتن به راه حل و غلبه بر اینگونه مشکلات را در لابه لای دستورات انسان ساز و نجات بخش دین بیابند. همچنین خانواده و جامعه به همراه مربیان تعلیم و تربیت می توانند دست فرزندان جامعه را در دست آن منبع لایزال الهی قرار داده و با تأمین روان آنان سلامت جامعه را هم رقم بزنند. ایمان به خدا و راز و نیاز با او به انسان امید و توان می دهد، احساس می کند به پناهگاه مطمئن و با قدرتی متکی است و بدین دلیل، احساس نشاط و توانمندی می کند و اگر این ارتباط با آن منبع عظمت و رحمت قطع باشد احساس دلنگی و نگرانی در او ایجاد می شود و به بیماری روانی گرفتار می آید. روان شناسان و روان کاوان معتقدند که ایمان به خدا اساس و پایه پیش گیری و معالجه بیماری روانی می باشد (۱۱).

Parva از قول دیل کارنگی می نویسد «هنگامی که کارهای سنگین قوای ما را از بین می برد اندوه ها هر نوع اراده ای را از ما سلب می کند و بیشتر اوقات که درهای امید به روی ما بسته می شود به سوی خدا روی می آوریم (۱۱)، امام صادق (ع) می فرماید: «در هیچ بنده مؤمنی نیست جز اینکه در دل او دو نور است، نور امید و نور بیم که اگر هر کدام را وزن کنند بر دیگری نچرید» (۱۲). حضرت علی (ع) می فرماید « هر که امید و آرزوی غیر خداوند سبحان باشد به آرزوهای خود دروغ گفته است» «من امل غیر الله سبحانه کذب آماله» (۱۳). این

می دهیم آینده خوبی برای خود تصور کنند خود به خود مشکلات زندگی شان را به جای آنکه عواملی ناگوار و دائمی تلقی کنند، آنها را مرحله ای زودگذر می بینند (۳). رهیافت امید و امیدواری در دل و قلب آدمی ممکن نیست مگر از راه یکتا پرستی و توحید بی عیب و نقص آیین محمدی (ص)؛ چگونه ممکن است فردی را که به خدا و یگانگی، قدرت و حکمت او معتقد نیست به جهان و آینده آن امیدوار کرد. تألیف و نگارش هزاران مقاله و کتاب و ایراد هزاران سخنرانی در وصف و مدح «امید و آرزو» نمی تواند قلب منکر خدا را متقاعد سازد که امیدوار باشد و امید باوری فقط در سایه اعتقاد به خداوند زنده و دانا، رحمان و رحیم امکان پذیر است. خداوند می فرماید: «انّ الارض برثها عبادی الصالحون». «بندگان شایسته ام وارث (حکومت) زمین خواهند شد» (۴). در سایه چنین اعتقادی یأس و ناامیدی جای خود را به امید و رغبت می دهد و جامعه مؤمنین تبدیل به جامعه پویا و با نشاط و تلاشگر و رو به سوی توسعه و پیشرفت می گردد.

براساس برخی مطالعات انجام شده دانش آموزان دوره متوسطه در امر تحصیل و پیشرفت بسیار بی روح و ناامید نشان داده شده اند و انگیزه برای ادامه تحصیل در خود نمی بینند. ناامیدی باعث می شود که فرد تجربه هایش را به شکل منفی و غلط ارزیابی کند و نتایج شوم و نگران کننده ای را برای مشکلاتش در نظر بگیرد. سازگاری اجتماعی در افراد دارای افسردگی بیش از افراد غیرافسرده دچار مشکل می شود و به این صورت که آنها خود و دیگران را به طور منفی ارزیابی می کنند و از تعاملات اجتماعی خود کمتر راضی و خشنود هستند بها دادن به نوجوانان و در تربیت و رشد و ارشاد آنان کوشیدن، بی گمان یکی از نشانه های آشکار رشد فرهنگی یک جامعه است (۵).

رشد شخصیت سالم و متعادل و شکوفایی استعداد های نوجوانان در سایه راحتی جسم و روان و ثبات عاطفی آنان امکان پذیر است. در بسیاری از کشورها این اعتقاد اساسی وجود دارد که آنچه در جامعه می گذرد اعم از رفتار مردم، تعاملات آنها با یکدیگر .... ناشی از کیفیت آموزش و پرورش است (۶). آموزش و پرورش می تواند با تعامل توانان خانواده و مدرسه، جامعه و فرد و افزایش تخصصی و تربیت کارگزاران آگاه - اصلاح نظام کشور و طراحی نظام تعمیق معرفت دینی جامعه به ارتقای معرفت دینی دست یابد و با آموختن تعالیم اسلامی و قرآنی راههای امید بخشی را هموار نماید و با تقویت امید به آینده قدم به قدم به سوی ترقی و خوشبختی بردارد. «امید» یک حالت روحی و روانی و برانگیزاننده انسان به کار و فعالیت است. امید در زندگی انسان، باعث انجام کارهای شایسته و تلاش های مفید و پرنرم می شود. انسان امیدوار هم در این دنیا راحت و سالم زندگی می کند و هم در آخرت از نعمت های فراوان الهی بهره مند می گردد. انسان به آینده ای روشن امید داشته باشد احساس نیکو و حالتی شاد به وی دست داده باعث نشاط وی می شود و در او انگیزه تلاش ایجاد شده او را به فعالیت های صحیح زندگی وادار می کند (۷). محققان در یافته اند که امید نقش مقتدرانه و شگفت آوری در زندگی ایفا می کند و در حیطه های گوناگون از موفقیت تحصیلی تا تحمل مشاغل پر زحمت حائز اهمیت است. برخی امید را به گونه ای دقیق تر تعریف می کند «اعتقاد به این امر که هدف تان هرچه باشد هم اراده دست یابی به آن را دارید، هم راه آن، مقابل شما گشوده است.» او در پژوهش های خود نقش امید را در پیشرفت های تحصیلی دانشجویان سال اول دانشگاه تبیین کرده و دریافت که میزان امیدواری دانشجویان با نمره نخستین نیم سال آن رابطه مستقیم دارد «دانشجویانی که امید زیاد دارند اهداف سطح بالاتری را برای خود تعیین می کنند و می دانند که برای دست یابی به آنها، چگونه به سختی کار کنند. وقتی

یافته ها

در این مطالعه از ۵۱۳ نفر دانش آموز، ۲۵۸ نفر دختر و ۲۵۵ نفر پسر بودند. نتایج نشان داد که عوامل خانوادگی در تقویت امید به آینده دانش آموزان (۴/۰۸±۰/۶۴) تأثیر زیادی دارد (p=۰/۰۰۰). اعتقادات فردی در تقویت امید به آینده دانش آموزان با میانگین نمره (۴/۰۲±۰/۷۹) تأثیر زیادی دارد. مدرسه با میانگین نمره ۳/۶۲±۰/۷۹ و عوامل اجتماعی با میانگین نمره ۳/۴۷±۰/۹۹ در تقویت امید به آینده دانش آموزان تأثیر داشتند در همه موارد p=۰/۰۰۰ بود.

عوامل چهارگانه یاد شده (عوامل خانوادگی، اعتقادات فردی، مدرسه و عوامل اجتماعی) در تقویت امید به آینده دانش آموزان تأثیر زیادی داشت. اما بین میانگین نمرات عوامل چهارگانه نیز تفاوت وجود داشت.

با مقایسه میانگین رتبه ها می توان دریافت که به ترتیب، عوامل خانوادگی با رتبه ۲/۹۸، اعتقادات فردی با رتبه ۲/۹۸، مدرسه با رتبه ۲/۰۸ و عوامل اجتماعی با رتبه ۱/۹۶، در تقویت امید به آینده دانش آموزان تأثیر زیادی داشتند (p=۰/۰۰۰).

بحث و نتیجه گیری

به طور کلی یافته های این پژوهش بیانگر آن است که تقویت اعتقادات دینی و تعلقات مذهبی توسط خانواده نقش اساسی در تأمین آرامش و دستیابی به امید دارد. پیامبر (ص) فرمود: «رحم الله والد اعان ولده علی بره» (خدای رحمت کند پدری را که به نیکی و صلاح فرزند خویش کمک کند). به طور کلی این یافته ها با یافته های دیگر محققین همسویی دارد (۱۷ و ۱۶ و ۴). اعتقادات فرد تأثیر مثبتی در تقویت امید به آینده او داشته و افراد دارای اعتقادات مذهبی دچار افسردگی و ناامیدی نمی شوند. چنان چه در قرآن کریم آمده است «قالوا بشرناک بالحق فلا تکن من القانطین، قال ومن یقنن من رحمۃ ربّه الّا الضالون» (۱۸). (گفتند تو را به حق بشارت دادیم از مأیوسان مباش، گفت: جز گمراهان چه کسی از رحمت پروردگارش مأیوس می شود (۱۸). همچنین با پژوهش Parva همسویی دارد (۱۱). آموزش ایمان و تربیت اسلامی در مدرسه و مشارکت دادن دانش آموزان در مراسم ها و ارتباط در مدرسه موجب تقویت امید به آینده می گردد. امام علی (ع) می فرماید: «همانا دل جوان مانند زمین خالی است که هر بذری در آن افکنده شود آن را می پذیرد و می پرورد» (۱۳).

این پژوهش با یافته های Hiati نیز همسویی دارد (۱۹). اکثر پژوهشهای گذشته امید را به عنوان شاخص توانمندی در بهزیستی مثبت افراد مورد توجه قرار دادند و رابطه آن را با متغیرهای مهمی از قبیل حمایت اجتماعی، مشکلات رفتاری نشان دادند (۲۲-۲۰). «ان الله لایغیروا ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم» (۲۳) (خداوند سرنوشت هیچ قوم (و ملتی) را تغییر نمی دهد، مگر آن که آنان آن چه را در خودشان است تغییر دهند). بر اساس نتایج حاصل از این مطالعه تأکید بر تربیت دینی، اخلاقی، آموزشی، مناسک دینی و آداب و مهارت های زندگی اسلامی از سوی خانواده می شود. باید زیباترین و خوشایندترین اوقات فرزندان در کانون خانواده زمانی باشد که بزرگترها به خصوص پدر و مادر آماده اقامه نماز می شوند، واجبی را ادا می کنند، صلح ارحام می نمایند، به حجاب اسلامی آراسته می شوند و به مسجد و حسینیه و زیارت می روند و قرآن و دعا می خوانند. لذا در تحکیم مبانی معنوی و اعتقادی فرزندان تلاش کنند. رفتار درست والدین و مربیان و همچنین محیط گرم خانواده مؤثرترین عامل در رشد رفتار صحیح نوجوانان و

حدیث شریف به خوبی نشان می دهد که هرکس باید نهایت آرزوهایش به خداوند باشد و آرزوهای دیگرش در طول آرزوهای خدا قرار گیرد و هر آرزویی که در عرض آرزوی خدا قرار گیرد پوچ و باطل است. وجود و حضور خداوند از جمله آرمانهای انسانی و نیازهای اساسی او است زیرا وجود خداوند است که به رویدادهای زندگی به طور کلی به هر فعالیت معنا می بخشد و گرد ناامیدی را از زندگی می زداید. بدون عنایت به خداوند هر معنای دیگری که برای زندگی در نظر گرفته شود به پوچی می انجامد (۱۴).

این مطالعه به منظور بررسی تاثیر اعتقادات فرد، عوامل خانوادگی، اجتماعی و محیط آموزشی بر امید به آینده در نوجوان مقطع تحصیلی راهنمایی انجام شد.

روش کار

این مطالعه مقطعی بر روی ۵۱۳ نفر از دانش آموزان سطح راهنمایی شهر ساری که به روش تصادفی ساده انتخاب شدند، انجام گردید. در این مطالعه به منظور جمع آوری اطلاعات از دو روش پرسشنامه و کتابخانه استفاده شد پرسشنامه، متداول ترین و مؤثرترین روش گردآوری داده ها به ویژه در پژوهش های زمینه یابی، است (۱۵). پرسشنامه مورد استفاده در این مطالعه محقق ساخته و شامل ۳۲ سوال از نوع سوالات بسته است. پاسخ براساس مقیاس درجه بندی (پنج گزینه ای) با رعایت اجزای آن (نامه همراه، دستورالعمل، آیم ها) با میانگین نمره ۳ تنظیم شده است. پرسش نامه های این پژوهش با همکاری مدیران مدارس به صورت مستقیم توسط خود محقق به صورت تصادفی در اختیار پاسخگو توزیع گردید. برای جمع آوری مطالب مربوط به ادبیات و پیشینه پژوهش به عنوان پشتیبانه تئوریک از کتابخانه دانشگاه آزاد واحد ساری، حوزه، کتابخانه مرکزی و مدارس و ناحیه و شورای تحقیقات و پژوهش استان مازندران و پایان نامه های مختلف، همچنین مقاله های گوناگون و نرم افزارها و سایت ها و... و با اخذ جامعه آماری از اداره آموزش و پرورش ناحیه (۱) شهرستان ساری واحد متوسطه، استفاده شد.

روایی صوری و محتوایی پرسشنامه محقق ساخته توسط استادان و تعدادی از متخصصان و کارشناسان تأیید شده است. جهت پایایی ابزار اندازه گیری، ابتدا یک پیش نمونه ۳۰ تایی انتخاب شد و سپس مقدار آلفای کرونباخ برای کل سوالات و تک تک مؤلفه ها محاسبه گردید. این مقدار برای کل سوالات برابر ۰/۹۵، سوالات عوامل خانوادگی برابر ۰/۹۱، سوالات اعتقادات فردی ۰/۷۵، سوالات مدرسه ۰/۹۲ و سوالات عوامل اجتماعی ۰/۹۰ بدست آمد (جدول ۱) که نشان داد پرسشنامه از اعتبار بالایی برخوردار می باشد. اطلاعات به دست آمده با استفاده از آزمونهای T -Test، X^2 و فریدمن تجزیه و تحلیل شدند و $p < 0/05$ معنی دار در نظر گرفته شد.

جدول ۱. پایایی ابزار اندازه گیری

متغیر	۳۰ تایی	۵۱۳ تایی
عوامل خانوادگی	۰/۹۱	۰/۸۱
اعتقادات فردی	۰/۷۵	۰/۷۵
مدرسه	۰/۹۲	۰/۸۵
عوامل اجتماعی	۰/۹۰	۰/۸۶
کل	۰/۹۵	۰/۹۳

عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ» (۲۵). «بگو به بندگانم که در ارتکاب گناه زیاده روی کرده اند، از رحمت خدا مأیوس نباشند و خداوند همه گناهان را می بخشد او بخشاینده و مهربان است» پس نخستین عامل آفریننده امید در قلوب افراد با ایمان پس از تلاش های شایسته همان اعتقاد به رحمت گسترده خداست، خدائی که رحمت او بر خشم او مقدم است. با توجه به اهمیتی که مفهوم امید نزد آینده سازان این کشور دارد با شناسایی راههای تقویت امید به آینده در جوانان از منظر قرآن و روایات می توان به جامعه ای سالم و بدور از عصیان و گناه و تجاوز که اولین و مؤثرترین قدم در موفقیت یک جامعه می باشد، دست بیابیم.

Rafsanjani در آیاتی از قرآن کریم که بر آثار امید، امید بخشی، امید به خدا، امید بی جا، امید به لقاء الله، امیدواران، زمینه های امید، موانع امید دلالت دارند، آورده است و در یک نگاه کلی می توان به اهمیت امید از منظر قرآن دست یافت (۲۶).

در مطالعه Hashemian و همکاران که به منظور اثربخشی روش آموزش حس شوخ طبعی بر ناامیدی و سازگاری اجتماعی دانشجویان افسرده شهر تهران انجام شد، روش آموزش حس شوخ طبعی می توانست ناامیدی بیماران افسرده را کاهش داده و سازگاری آنها را افزایش دهد (۵). محققان در پژوهش خود با عنوان بررسی آثار تربیتی - روانشناختی نماز به این نتیجه دست یافت که نماز باعث امید و نشاط می گردد و هر انسانی اگر بخواهد با روانی شاداب و روحیه ای بالا و خوب با مشکلات زندگی مواجه شود و با امید و اطمینان آن را ادامه دهد باید به نماز و دعا پناه ببرد و از آثار روانی و معنوی آن برخوردار باشد (۱۱). Nazari Montazer در پژوهش خود بیان نمود که امید نقش مقتدرانه و شگفت آوری در زندگی ایفا می کند و در حیطه های گوناگون از موفقیت تحصیلی تا تحمل مشاغل پر زحمت، حائز اهمیت است به نظر او خوش بینی همانند امید، می تواند موفقیت تحصیلی را تضمین کند (۳). هیچ انسانی در هیچ زمانی از ادوار تاریخی فاقد امید و آرزو به آینده نبوده بعدها نیز در هر مرتبه از علم و صنعت و تکنیک که قرار گیرد خالی از آن نخواهد بود زیرا امروز ما، وابسته به فردای ماست و فردای ما ادامه زندگی امروز ماست. ناچار، هیچ انسانی برای فردا و فرداهای خویش نمی تواند بی فکر و اندیشه باشد چرا که می خواهد فردا نیز زندگی کند اصل آرزو در یک شی و امید به آینده در اسلام نه تنها مذموم نیست بلکه مورد تمجید نیز قرار گرفته است (۱۱).

Dawoodi در پژوهش خود می نویسد «امید» که از معرفت و شناخت نسبت به مبدأ و معاد حاصل شود، اساس همه تلاش های مفید و پرثمر انسانی و نیز منشأ اصلاح امور در جامعه و رسیدن شخص به سعادت ابدی است (۲). Sebahian در پژوهشی تحت عنوان مدرسه و تقویت نشاط و امید به زندگی آورده است. هرگاه بخواهیم به توسعه انسانی و در حقیقت توسعه پایدار دسترسی پیدا کنیم باید بتوانیم در زمینه نرخ امید به زندگی و راه های افزایش آن در جامعه گام برداریم مهم ترین مؤلفه شاد بودن، امید به زندگی است. به عبارت دیگر بین شاد بودن و امید به زندگی رابطه مستقیم و دوطرفه وجود دارد (۲۷). احساس های مثبت به ما نشاط، امید و حرکت و تلاش و نیروی فوق العاده می بخشد. نتایج پژوهش Rashidpoor نشان داد که یکی از گناهان کبیره، قنوط از رحمت خداست یعنی انسان تصور کند که دیگر نمی تواند خود را به دریای رحمت و لطف خدا برساند و روزنه های امید را مسدود ببندد و همچنین ویژگی معلم را رسالتی سنگین جهت باز نمودن روزنه های امید می خواند (۲۸).

جوانان است. توصیه می شود که رفتار درست، محبت و دوستی بین اعضا خانواده استوار گردد. والدین، مربیان و دست اندرکاران تربیتی باید کوشش کنند ضمن آشنا کردن جوانان با اهمیت این دوره و قابلیت ها و امکانات آن، در جهت هدف گذاری و برنامه ریزی برای بهسازی و نیل به کمالات مادی و معنوی و امیدوار کردن آنان به آینده روشن و امیدبخش، زمینه تجهیز جوانان به صلاحیت ها و کفایت های لازم را از طریق کشف و نقد قابلیت و توانمندی های آنان فراهم سازند. از هرگونه رفتارهای نامعقول و سخت گیری های بی مورد از سوی والدین و عوامل دیگر (آموزشگاه - اجتماع) پرهیز گردد. با اتکال به خدا و تکیه بر نیروی عظیم و قدرت شگرف اراده خویش نه تنها بر مشکلات غلبه کنند بلکه محیط و شرایط را نیز به نفع آرمان ها و آرزوهای خود دگرگون سازند و به خدمت درآورند.

بر اساس برخی گزارش ها، دانش آموزان دوره متوسطه بسیار بی روح و نا امید نشان داده شده اند و انگیزه برای ادامه تحصیل یا موفقیت های آینده خود نمی بیند و به انواع بیماریهای روان - تنی مبتلا می شوند تا راه گریز و حاضر نشدن در کلاس پیدا کنند در این میان در مدرسه، خانه و اجتماع مشکلاتی را به وجود می آورند و یا راه ناسازگاری را در پیش می گیرند. دانش آموزان متوسطه دارای دلی پاک و روحی پر شور هستند و در حساس ترین و بحرانی ترین دوران زندگی خود به سر می برند، تحولات ناگهانی جسمانی غلبه روز افزون ماضین و تکنیک بر طبیعت، رقابت جنون آمیز زر و زور بر جهان ستمدیده، گسترش برق آسای تکنولوژی محو سریع انسانیت، مشکلات خانوادگی، تغییر در فعالیتهای اجتماعی، رقابت های بسیار شدید برای کسب موفقیت های بهتر اجتماعی و از همه مهمتر فراموشی خالق هستی و روی آوردن به مادیات و فراموشی معنویات و عدم تکیه بر یک قدرت واحد که تمام امید ها به طرف او باشد همه و همه دورنمای تاریکی را برای او فراهم آورده است و احساس ناامنی ها و اضطراب ها و فشارهای روحی و روانی و ترس و نابسامانی را در رفتارش به وجود آورده است. همزمان عواطف و احساسات او را دستخوش تحول کرده و افکار و آرزوها و نگرش های او را تحت تأثیر قرار می دهند و بتدریج بی ثباتی عاطفی، ناامیدی و نگرانی از آینده مبهم در او به وجود می آید. نهاد خانواده و اجتماع و مدرسه در این زمان می توانند اعتماد به نفس را با توجه به شالوده محکم اعتقادی در آنان استوار سازند تا توجه اش نسبت به آینده روشن و امید بخش شود امام خمینی رحمه الله تأکید بر امید داشته اند ایشان ناامیدی را از جنود شیطان و امید را از لشکران رحمان می خوانند (۲۴).

بنابراین اولیاء و مربیان مدارس و مسئولین تحقق میل به کمال باید توجه به خدا، حقیقتجویی عبادت و زیبا خواهی، تربیت دینی و ایجاد پرورش باورهای عمیق اخلاقی در جوانان و نوجوانان را برای رشد مذهبی و دینی در اولویت برنامه های تربیتی قرار دهند. جوان با دنیایی از آمال و آرزوها و تخیلات و پندارها زندگی می کند و نگرانی از آینده یکی از ویژگی های مهم دوره نوجوانی است. جوان ترسیم درستی از وضعیت خود و آینده ندارد و همین امر، هم انگیزه تلاش و تکاپوی او و هم عامل بازدارنده و گاه دلسرد کننده اوست باید به جوانان امید داد و آنها را نسبت به توانایی ها و استعدادها و کفایت ها و قابلیت هایشان آگاه و مطمئن ساخت و راه های کسب موفقیت را برای آن ها بیان و روشن ساخت تا راه های صحیح وصول به مقاصد را انتخاب نمایند و در جهت آن کوشش لازم را به عمل آورند تا موفقیت حتمی و آینده ای روشن در انتظار آن ها باشد. امیدواری به رحمت خداوند عامل تحرک و تلاش های راستین انسان است که منجر به عمل نیک می گردد. خداوند در قرآن تصریح کرده می فرماید «قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا

تغییر باید افکار را تغییر دارد و مثبت اندیش باشیم. تربیت دینی و دین می‌تواند عامل مهم کنترل کننده ناامنی‌ها و اضطراب‌ها و وسیله‌ای برای ایجاد آرامش باشد بنابراین لازم است مربیان مدارس تحقق میل به کمال، توجه به خدا، حقیقت جویی، عبادت، زیبایی‌خواهی، تربیت دینی و ایجاد و پرورش باورهای عمیق اخلاقی در دانش آموزان را برای رشد مذهبی و دینی در اولویت برنامه‌های تربیتی و پرورشی مدارس قرار دهند و برای تحقق آن برنامه ریزی اساسی و همه جانبه‌ای را طراحی و تدوین کنند.

پرورش احساس خود ارزشمندی و عزت نفس از مهم ترین وظایف رسالت اولیاء و مربیان است لذا در ایجاد این امر کوشا باشند شخصیت دادن به دانش آموزان و پرهیز از تحکم و برخورد نامناسب و غیره بر آن از سوی اولیاء و مربیان می‌شود.

شرکت در عبادات و مراسم مذهبی با برنامه ریزی مناسب و مدون پر رنگ تر گردد. عمل به فرائض دینی و فرامین دینی، اوقات عبادت و قرائت قرآن، وقت اتصال جزء کوچک و نیازمند به کل با عظمت و بی نیاز است، پس توصیه می‌شود این امر تقویت گردد. انس با قرآن و بهره مندی از آن در بین جوانان نهادینه گردد. والدین و مسئولین و معلمین باید به فرزندان جامعه کمک کنند تا با بدست آوردن عزت نفس و آرامش و اطمینان خاطر امیدوارانه زندگی کنند. تقویت ایمان و باورهای دینی راهی برای تقویت امید می‌باشند. توسل به پیامبر و ائمه معصومین یک اعتقاد اساسی در اسلام است که در افاضه قدرت به موجودات و شمول رحمت در جهان، واسطه‌هایی در کارند. ائمه معصوم (ع) و پیامبر (ص) واسطه فیض موجودات جهان هستند که با توسل به ایشان فرد احساس تنهایی و درماندگی نمی‌کند. افکار مثبت موجب امیدواری، آرامش، محبت و اعتماد می‌شود برای

Ways for Promotion of Hope to Future According to Holy Quran and Hadith

R. Hassanzadeh (PhD)^{1*}, H.M. Ghasemi (PhD)², B. Yadollahpour (PhD)³,
Kh. Rodbari Shahmiri (MA)⁴

1. Department of Psychology, Islamic Azad University, Sari Branch, Sari, Iran
  2. Department of Quranic Sciences, Islamic Azad University, Sari Branch, Sari, Iran
  3. Department of Islamic Studies, Babol University of Medical Science, Babol, Iran
  4. Educational and Training Organization, Sari, Iran
-

J Babol Univ Med Sci; 15 (Suppl 1); Winter 2013; pp: 82-88

Received: June 12th 2012, Revised: Aug 7th 2012, Accepted: Nov 5th 2012.

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVE: The purpose of the present study is to investigate, from Quranic perspective and Hadith in order to reveal how the hope toward the future could be reinforced.

METHODS: This research was conducted among the population composed of 513 high school students. The statistical sample was according to Krejcie and Morgan Table, and the author-built questionnaire with closed ended questions concerning the effective factors on reinforcement of feeling optimistic about the future, was presented to them. Simple random sampling was employed as sampling method. Reliability of measurement tool with use Cronbach's alpha was 0.93. The research method used in this study was descriptive and of survey type. In inferential statistics, t- test was used to put the hypothesis of the study into test, and statistical calculation of the study was performed using SPSS software.

FINDINGS: The results of the study indicate that 76% of the students maintain that families have great and very great impact on reinforcement of feeling optimistic about the future among students. 72.8% of the students maintain that personal beliefs have great and very great impact on reinforcement of feeling optimistic about the future among students and 58.2% of the students maintain that schools have great and very great impact on reinforcement of feeling optimistic about the future and 51.5% of the students maintain that social factors have great and very great impact on reinforcement of feeling optimistic about the future among students.

CONCLUSION: The conclusion reached by this research was that there are many significant factors on reinforcement of feeling optimistic about the future. What is obtained as the result is a necessary recourse for institutions and organizations, dealing with youths and adolescents, and might be a giant step towards removing restrictions and social conflicts.

KEY WORDS: *Hope, Family, Beliefs, School, Society.*

---

* Corresponding Author;

Address: Department of Psychology, Islamic Azad University, Khazar Blvd, Mazandaran Province, Sari, Iran, P.O.Box: 48164-194

Tel: +98 151 2132891-3

E-mail: rhasanzadehd@yahoo.com

References

1. The Holy Quran. Surah Al-Ankabut, Verse 5. Translated by Mekarem Shirazi. Qom: Darol Quran Publications 1996. [in Persian]
2. Dawoodi M. Role of teacher in religious education. Qom: Research Institute of Hawzah and University 2007; p: 37. [in Persian]
3. Nezari Montezar F. Power of positive thinking (Effect of hope and optimism in human life). Tehran: Rosht Moalem 2010;219:40-5. [in Persian]
4. The Holy Quran. Surah Al-Anbiya, Verse 105. Translated by Makarem Shirazi N. Qom: Darol Quran Publications 1996. [in Persian]
5. Hashemian K, Shefiabadi A, Shamas S. Effectiveness of sense of humor training on hopelessness and social adjustment among depressive students. Journal of New Thinking in Education 2008;1:90-8. [in Persian]
6. Shebani H. Introduction of educational planning. Tehran: Rad Press 2001; pp: 22-7. [in Persian]
7. Coopler E. End of road (about dead and life). Translated by: Bahrami AA. Tehran: Rosht Publications 2000; pp: 70-7.
8. Amirhosini Kh. Success and their factors. Journal of Payvand 2004;24:8-16. [in Persian]
9. Afrooz G. Depression in adolescence (Factors and treatment). Journal of Payvand 2002;15:13-20. [in Persian]
10. Motamedi GH. Human and dead (Introduction of dead). Tehran: Markaz Press 1996; pp: 80-5. [in Persian]
11. Parva M. Monotheism psychology. Tehran: Enteshar Press 2002; pp: 22-8. [in Persian]
12. Koleini M. Osol Kafi. Translated by Kohkamarehie MB. Qom: Osveh Publications 2001; p: 67: [in Persian]
13. Nahjul Balagha. Translated by Shahidi SJ. Tehran: Enghelab Eslami Press 1990; pp: 55-60. [in Persian]
14. Mahrooz T. Religious education: Why and how. Journal of Payvand 2002;261:26-34. [in Persian]
15. Hasanzadeh R. Research methods in behavioral sciences. Tehran: Savalan Press 2012; p: 110. [in Persian]
16. Lotfi Ramadani H. Study of relationship between religious and mental health in adolescents. Thesis, Islamic Azad University, Sari 2010. [in Persian]
17. Mohagheghin H. Study of depression and some of related factors among high school students. Thesis, Hamadan Organization for Research, Hamadan 1990. [in Persian]
18. Holy Quran. Surah Al-Hijr, Verse 55. Translated by Makarem Shirazi N. Qom: Darol Quran Publications 1996. [in Persian]
19. Hiati MA. Religious renaissance in lesson planning. Journal of Educational Management 2009;33:15-21. [in Persian]
20. Snyder CR, Lapointe AB, Crowson JJ, Early S. Preferences of high -and low hope people for self-referential input. Cognit Emot 1998;12(6):807-23.
21. Stotland E. The psychology of hope. San Francisco: Jossey-Bass Publishing Co 1969; p: 15.
22. Snyder CR. Conceptualizing, measuring, and nurturing hope. J Counsel Dev 1995;73(3):355-60.
23. Holy Quran. Surah Ar-Rad, Verse 11. Translated by Makarem Shirazi N. Qom: Darol Quran Publications 1996. [in Persian]
24. Hoseini Z. Pathology of religious education among juvenile age. Thesis, Islamic Azad University, Sari 2010. [in Persian]
25. Holy Quran. Surah Az-Zumar, Verse 53. Translated by Makarem Shirazi N. Qom: Darol Quran Publications 1996. [in Persian]
26. Hashemi Rafsnjani AA. Quran culture. 3rd ed. Qom: Boostan Institute 2008; pp: 87-99. [in Persian]
27. Sebaghian Z. School and promotion of happiness and hope to life. Journal of Payvand 2008;309:18-24. [in Persian]
28. Rashidpoor M. Opening doors of hope together. Journal of Payvand 1992;25:48-56. [in Persian]